

Complexnummer: 512240

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

De Sprengenberg

Aantal complexonderdelen

3

Monumentnummers van complexonderdelen

21407, 512241, 512242

Woonplaats

Haarle

Gemeente

Hellendoorn

Provincie

Overijssel

Hoofdadres van hoofdobject

Sprengenbergweg 3, 7448 PB Haarle

Complexomschrijving

Inleiding

LANDHUIS "De Sprengenberg" met DIENSTWONING en TUIN. Het landhuis is in fasen gebouwd tussen 1898 en 1910 door Karel Muller in opdracht van A.A.W. van Wulfften Palthe. De dienstwoning is in ca. 1910 eveneens ontworpen door architect Karel Muller in opdracht van A.A.W. van Wulfften Palthe. Zowel het landhuis als de dienstwoning is in Vakwerkstijl ontworpen. Bij de bouw van het landhuis is door L.A. Springer een tuinaanleg in landschappelijke stijl ontworpen. Na de uitbreiding van het huis maakte P.H. Watez in 1910 een nieuw tuinontwerp in de architectonische tuinstijl, waarbij de door Springer aangelegde hoofd-as werd gehandhaafd. Hieromheen werden geometrische en symmetrische tuindelen aangelegd. Het landhuis is gelegen op het hoogste punt van de Sprengenberg (35 m). Deze berg is een van de lagere punten van de Sallandse heuvelrug die in de nabijheid hoogten kent als de Noetselerberg (60,2 m), de Grote (75,5 m) en de Kleine Koningsbelt (70 m). De berg ligt aan de westzijde van de heuvelrug, op de overgang (die deels uit heide en deels uit aangeplant bos bestond) naar de landerijen ten oosten van Raalte en Heeten. De tuin ligt aan alle zijden rondom het huis en loopt in alle richtingen sterk af: de grenzen van de tuin liggen zo'n drie tot tien meter lager dan het huis. De tuin bestaat uit twee delen: een geometrische tuin rondom het huis die is opgebouwd rondom een vrijwel noord-zuid gerichte hoofd-as, en een ten oosten daarvan gelegen bosgedeelte met slingerende lanen en paden, waarin de dienstwoning is gelegen, en enkele schuren, een tenniscourt en boomgaard. Oorspronkelijk was hier bovendien een doolhof gedacht.

Waardering

Landhuis, dienstwoning en tuin zijn van algemeen cultuur-, architectuur- en tuinhistorisch belang:

- vanwege de ruimtelijke, visuele en historische onderlinge relatie
- vanwege de hoge mate van gaafheid van het ensemble
- vanwege de hoge mate van gaafheid van de onderdelen
- als voorbeeld van een fabrikantenbuitenverblijf met landhuis, dienstwoning en tuinaanleg
- vanwege de beeldbepalende situering op de Sprengenberg
- vanwege het tuinontwerp van Springer en Wattez in architectonische tuinstijl
- vanwege het kenmerkende ontwerp van het landhuis en de dienstwoning -in Vakwerkstijl- in het oeuvre van Karel Muller

Monumentnummer*: 21407

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 20 juli 1982
Kadaster deel/nr: 4225/83

Monumentnaam**

De Sprengenberg

Complexnummer

512240

Complexnaam

De Sprengenberg

Woonplaats*

Haarle

Gemeente*

Hellendoorn

Provincie*

Overijssel

Straat*

Sprengenbergerweg

Nr*

1

Toev.*

Postcode*

7448 PB

Woonplaats*

Haarle

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

HELLENDOORN

Sectie*

D

Kad. object*

431

Appartement

Grondperceel

Rijksmonumentomschrijving**

LANDHUIS "De Sprengenberg"; in drie etappes gebouwd tussen 1900 en 1910 in opdracht van A.A.W. van Wulfften Palthe naar ontwerp van de architect Karel Muller en bestaande uit: een gecementeerd in baksteen opgetrokken jacht/ uitkijktoren op vierkante plattegrond bekroond door open houten uitkijkpost afgedekt met tentdak; op de zuidwesthoek een arkeltorentje afgedekt met ingesnoerd kegeldak en op de overige hoeken een spuwer; aan weerszijden van de zuidoosthoek een rookkanaal, dat boven het tentdak uitsteekt; tegen de zuidgevel, ter hoogte van de eerste verdieping een uitpandige, met hout omklede trap onder deels omlopend lessenaardak; tegen de oostgevel een houten balkon. Op de begane grond de jachtkamer, welke aan de vier zijden door middel van forse rondbogen aansluit bij nevenruimten. Ter hoogte van de eerste verdieping een vide met aan noord- en zuidzijde een drietal gekoppelde segmentboog openingen, welke aan de noordzijde beglaasd zijn en waarvan de bogen rusten op kolommen met teerling kapitelen gedecoreerd met waaiermotief, en aan de oost- en westzijde een tweetal bredere en lagere, gekoppelde segmentboog openingen, waarvan de bogen eveneens rusten op kolommen met teerlingkapitelen gedecoreerd met waaiermotief. Boven de vide een drietal verdiepingen met diverse vertrekken voorzien van onregelmatig in het gevelvlak geplaatste, hoge smalle vensteropeningen met 6-, 8- en 10 ruits ramen. Tegen de westzijde van de toren een vleugel zonder verdieping, witgepleisterd boven een plint van zwerfkeien voorzien van grote, getoogde, gekoppelde vensters met natuurstenen middenkolom aan de zuidzijde en voor het overige van vensters met kleine roedenverdeling, onder met pannen gedekt wolfdak en door middel van een vlakgedekte tussenbouw verbonden met een vlakgedekte, achzijdige theekoepel. Tegen de oostzijde van de toren

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

een op L-vormige plattegrond gebouwde vleugel grotendeels zonder verdieping, doch met enige verhoogde delen met verdieping, witgepleisterd boven een plint van zwerfkeien, onder met pannen gedekte zadeldaken, een zuidzijde c.q. westzijde voorzien van grote, getoogde, gekoppelde vensters met natuurstenen middenkolom en voor het overige van draaivensters met kleine roedenverdeling en schuifvensters met kleine roedenverdeling in bovenlichten. Mechanisch torenuurwerk in 1909 vervaardigd door J.J. Addicks & Zn. Amsterdam.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Kasteel, buitenplaats

Functie

Landhuis

Monumentnummer*: 512241

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 17 februari 2000
Kadaster deel/nr: 10948/17

Complexnummer

512240

Complexnaam

De Sprengenberg

Woonplaats*

Haarle

Gemeente*

Hellendoorn

Provincie*

Overijssel

Straat*

Sprengenbergweg

Nr*

3

Toev.*

Postcode*

7448 PB

Woonplaats*

Haarle

Situering

Locatie

Sprengenbergweg

2

7448 PB

Haarle

Kadastrale gemeente*

HELLEDOORN

Sectie*

D

Kad. object*

434

Appartement

Grondperceel

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

De DIENSTWONING is over één bouwlaag opgetrokken op een rechthoekige plattegrond onder een overstekend zadeldak met wolfeinden, rode tuile du Nord pannen en hoge gemetselde schoorstenen. Aan de westkant bevindt zich tegen de eindgevel een rechthoekige aanbouw onder een overstekend zadeldak, eveneens met rode tuile du Nord pannen. Boven de noordelijke gevel is een dakkapel onder een opgelicht dak geplaatst.

De gevels zijn witgepleisterd boven een plint met grove keien en een gemetselde halfsteens rand. Het vakwerk onder de wolfeinden van de eindgevels, in de geveltop van de aanbouw en onder de overstekende dakrand in de langsegevels kraagt iets uit op klampen. Verder zijn de gevels ingedeeld door rechtgesloten vensters onder strekken, met waterdorpels, beide uitgevoerd in rode baksteen. De vensters hebben een fijne roedenverdeling en zijn behangen met de luiken van buitenplaats de Sprengenberg; donkergroene velden, waarin cirkels met rode en gele kwarten. De vensters zijn verschillend van grootte en niet streng geordend over de gevels verdeeld. Boven de houten deuren in de oostgevel en westgevel zijn rechtgesloten bovenlichten onder strekken geplaatst.

Waardering

De dienstwoning is van algemeen cultuur-, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig belang:

- vanwege de functionele en ruimtelijke relatie met landhuis de Sprengenberg

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- als voorbeeld van een dienstwoning bij een fabrikantenbuitenverblijf, waarvan er in Twente een aantal te vinden zijn
- vanwege de Vakwerkstijl
- als kenmerkend ontwerp in het oeuvre van architect Karel Muller
- vanwege de beeldbepalende ligging op de Sprengenberg
- vanwege de gaafheid

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Dienstwoning(K)

Functie

Dienstwoning(K4)

Monumentnummer*: 512242

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 17 februari 2000
Kadaster deel/nr: 10948/17

Complexnummer

512240

Complexnaam

De Sprengenberg

Woonplaats*

Haarle

Gemeente*

Hellendoorn

Provincie*

Overijssel

Straat*

Sprengembergerweg

Nr*

1

Toev.*

Postcode*

7448 PB

Woonplaats*

Haarle

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

HELLEDOORN

Sectie*

D

Kad. object*

434

HELLEDOORN

D

431

HELLEDOORN

D

746

HELLEDOORN

D

744

HELLEDOORN

D

745

HELLEDOORN

D

442

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Een vrijwel noord-zuid gerichte hoofd-as (meer precies: noord-noord-west wijzend) vormt de basis van de TUIN rondom het huis. Deze as komt met een scherpe hoek uit op de Van Heekweg. Het huis ligt met de toren op deze as die hier een lichte knik vertoont. De omtrek van dit tuindeel is vrijwel rechthoekig en is, met uitzondering van gedeelten aan de westzijde en de noord-west-zijde, langs de randen met bomen beplant. Juist binnen deze omtrek loopt aan alle zijden een pad.

Het huis wordt omgeven door een smalle strook verharding van vaal-gele handvorm klinkers in visgraat-verband. Voor de garagedeuren is een groter oppervlak bestraat. Om deze verharding heen en begrensd door een taxushaag, ligt een gazon. Met grote waarschijnlijkheid was dit oorspronkelijk aangestampte grond. De haag volgt globaal de contouren van het huis, waarbij de hoeken aan de westzijde en de noord-oostzijde zijn afgesnoten. De haag is onderbroken bij de aansluitingen van paden en is daar over korte afstand evenwijdig aan het pad naar buiten toe omgezet. Zulke paden zijn er in beginsel op het assenkruis en op de diagonalen. Oorspronkelijk was de haag ter

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

plaatse van elke richtingsverandering en ter plaatse van elke onderbreking gemarkeerd door een naar boven uitstekende geknipte bolvorm. Deze bolvormen zijn niet alle meer aanwezig. Achter de haag staan aan weerszijden van de paden op de diagonalen rhododendronstruiken. Ten noorden van het huis is de haag langs de hoofd-as aan weerszijden naar buiten uitgebouwd.

Ten noorden van het huis is de tuin symmetrisch naar de as geordend. De as wordt aan de noordzijde beëindigd door een gemetselde poort met toegangshek die circa 3 meter lager ligt dan het huis. Achter de haag die dit tuindeel scheidt van het gazon rond het huis staan rhododendrons. Langs de as, waarin oorspronkelijk een pad lag als oprit naar het huis, ligt een gazon waarin enkele heesters en bomen. Halverwege de as staat aan weerszijden een Rhododendrongroep. Deze markeerden oorspronkelijk een kruispunt van paden. Door dit deel van de tuin heeft een (symmetrisch) stelsel van paden gelopen, dat aansloot op de doorgangen in de taxushaag rond het gazon bij het huis. Deze paden zijn nu nog gedeeltelijk herkenbaar. Het pad in de hoofd-as zet zich voorbij de poort buiten de tuin in noordelijke richting voort als slingerlaan, beplant met beuk en den, en sluit aan op de Sprengenbergweg.

Ten westen van het huis bevindt zich wel de taxushaag, maar is er weinig beplanting om zodoende het zicht op de heide vrij te houden vanuit de koepel. Buiten de grens van de tuin loopt het terrein aan deze zijde sterk naar beneden.

Ten zuiden van het huis is de taxus-haag aan weerszijden van de as verder van het huis geplaatst en staan op het gazon voor de haag en achter de haag enkele rhododendron struiken. De hoofd-as wordt hier gevormd door een pad dat op de zuidelijke grens van de tuinaanleg gemarkeerd wordt door een houten hek met gemetselde pijlers dat circa 10 meter lager ligt dan het huis. Ten zuiden hiervan wordt de as buiten de eigenlijke tuinaanleg voortgezet als een circa 1 kilometer lange, rechte laan met een laanbeplanting van beuk.

Vanaf het huis is over dit deel van de tuin in zuidoostelijke richting een doorzicht vrijgehouden naar de heide buiten de tuin.

Ongeveer halverwege het huis en bovengenoemd hek ligt ten oosten van het pad de betonnen sokkel (bekleed met kleine keien) van de nu verdwenen windmolen die diende voor de opwekking van electriciteit. Ten oosten van dit bouwsel ligt een talud met daarin een gemetselde trappartij van zeven treden. Ten zuiden van het talud ligt een vrijwel horizontaal gedeelte met als grondvorm een kwart-cirkel. Oorspronkelijk was dit tuindeel ingericht als een geometrische deeltuin, nu begroeid met heesters en bomen. De deeltuin wordt aan de oost- en zuidzijde omgeven door een pad dat uitkomt op het pad in de hoofd-as. Ten westen van de as en grenzend hieraan ligt een rhododendron-bos in de vorm van een halve cirkel, waarvan het middelpunt zich bevindt tegenover de sokkel van de windmolen. Binnen deze aanleg was oorspronkelijk een padenkruis gelegen, met op het kruispunt een cirkelvormig perk. De buitengrens van dit tuindeel werd gevormd door twee parallelle half-cirkelvormig paden die aansluiten op het pad in de hoofd-as. Rhododendron-bos en geometrische deeltuin zijn omgeven door gemengd opgaand bos, onder meer bestaande uit eik, beuk en acacia. In de zuidwest-hoek loopt een pad over de diagonaal de tuin uit.

Ten oosten van het rechthoekige deel van de tuin dat rond het huis is aangelegd, ligt het tweede deel van de tuin: een bosgedeelte met een driehoekige hoofdvorm dat aan de oostzijde grenst aan de Sprengenbergweg.

Vanaf het pad dat aan de oostkant van het huis met een verbreding leidt naar de dienstwoning lopen drie slingerlanen:

- I in noordelijke richting naar de Sprengenbergweg, met laanbeplanting van Amerikaanse eik. Dit is de oprijlaan vanuit Haarle.
- II in (zuid)oostelijke richting naar de Sprengenbergweg, met laanbeplanting van Amerikaanse eik,
- III in zuidelijke richting naar de heide, met een laanbeplanting van beuk. Deze weg loopt buiten de tuin als slingerpad door over de heide. Ten oosten van de lanen I en II ligt, evenwijdig aan de perceelsgrens, een boomgaard en ten noorden hiervan een tennisbaan. Ter plaatse van de boomgaard is op de ontwerptekening van Watez een doolhof aangegeven, dat echter nooit is aangelegd. De huidige boomgaard is recent aangeplant. Naast de tennisbaan, en met uitzicht hierop, staat aan de westzijde een halfronde bank uit ruwe lavasteen, waarvan de hoog opgemetselde achterzijde naar de uiteinden afloopt. Rondom de bank staan coniferen. Rondom de slingerlaan III in zuidelijke richting staat bos waarin oorspronkelijk slingerpaden lagen, die nu niet allen meer herkenbaar zijn. Een gedeelte van het bos is vervangen door weiland en een schuur. Vanaf de opzichterswoning ligt, langs de oprijlaan, een doorzicht in noordelijke richting naar het dorp Haarle. In zuidoostelijke richting is er door het grote hoogteverschil in het terrein uitzicht op de heide. Het driehoekige terrein in de noordelijke punt van dit deel van de tuin ligt nu een weide, maar oorspronkelijk was hier een ommuurde moestuin. De muur is nog gedeeltelijk aanwezig.

Waardering

De tuin is van algemeen cultuur- en tuinhistorische waarde:

- als belangrijk onderdeel van het landgoed
- als vrijwel gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een tuin van architectonische tuinstijl die rond 1910 en vogue was en waarin de tuin werd vormgegeven rondom een orthogonaal assenstelsel,
- als kenmerkend en in zijn gaafheid zeldzaam geworden voorbeeld van een tuin in de architectonische tuinstijl binnen het oeuvre van P.H. Watez,
- vanwege de hoge architectonische kwaliteit van het oorspronkelijke ontwerp, i.c. de vormgeving van de tuin, de aansluiting met het landhuis en de inpassing van de tuin in het omringende landschap, van P.H. Watez uit 1910, een kwaliteit die nog zeer duidelijk herkenbaar is.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Tuin